

**Advies over de invulling van de derde graad in het
studiegebied Land- en tuinbouw**

Advies over de invulling van de derde graad in het studiegebied Land- en tuinbouw

1 Situering

Op 22 februari 2007 vroeg minister F. Vandenbroucke de Vlaamse Onderwijsraad om advies over de screening van het studiegebied Land- en tuinbouw. De Vlor pleit in zijn advies¹ van april 2007 over het studieaanbod voor meer nadruk op competenties als de bouwstenen van kwalificaties die afgestemd zijn op de verwachtingen van de sector. De opleidingen die tot kwalificaties zouden leiden, worden ingedeeld in verschillende clusters. In de tweede graad streeft de raad in zijn advies naar meer gemeenschappelijkheid, opdat de leerlingen kennis zouden maken met de verschillende clusters. In de derde graad zouden de leerlingen dan een kwalificatierichting uit één cluster kiezen.

In zijn brief van 4 december 2007 meldt de minister dat hij met ingang van 1 september 2009 voor een brede tweede graad opteert met nog slechts één studierichting in het BSO (*Plant, dier en milieu*) en één in het TSO (*Plant-, dier- en milieutechnieken*).

Bovendien verwacht de minister van de Vlor tegen uiterlijk 1 december 2008 een advies over een concept dat voortbouwt op die brede tweede graad, met aandacht voor een doordachte inpassing van het bedrijfsbeheer, de breedte van de opleidingen en het onderscheid tussen het aanbod in de derde graad en de specialisatiejaren.

Dit advies over de invulling van de derde graad werd voorbereid in de sectorcommissie Land- en tuinbouw, onder voorzitterschap van mevrouw Anne De Belder. De sectorcommissie werd met deskundigen uitgebreid: een bioloog en eigenaar van een dierenspecialzaak, vertegenwoordigers van organisaties uit de verschillende (deel)sectoren (Boerenbond, Eduplus, Belgische Federatie van Groenvoorzieners, Vlaamse Liga Paardensport, Koninklijke Unie van de Fleuristenbond van België) en een vertegenwoordiger van het departement Landbouw en Visserij van de Vlaamse Gemeenschap.

De Raad Secundair Onderwijs bracht met 15 stemgerechtigde leden advies uit op 13 november 2008.

2 Algemene bemerkingen

De raad waardeert het voornemen van de minister om zijn plan voor de hervorming van de derde graad uit te stellen en dit advies af te wachten om het bij te sturen.

De raad betreurt echter dat één van de opgeheven studierichtingen in de tweede graad BSO, nl. *Paardrijden en –verzorgen*, plots opnieuw erkend is², zonder enige motivatie. Dit betekent

¹ Vlor, Raad Secundair Onderwijs (2007), Advies over het studieaanbod in het voltijds gewoon secundair onderwijs, 24 april 2007

² Besluit van de Vlaamse Regering tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 6 juli 2007 tot vaststelling van de indienings- en adviseringsprocedure voor voorstellen van nieuwe structuuronderdelen in het voltijds secundair onderwijs en tot wijziging van het besluit van de Vlaamse Regering van 21 december 2007 betreffende de studiegebieden en structuuronderdelen in het voltijds secundair onderwijs, 30 mei 2008 (B.S. 27 juni 2008).

dat de tweede graad BSO twee studierichtingen telt: *Paardrijden en –verzorgen* en de zogenaamd brede *Plant, dier en milieu*. De overheid zou best dit advies afwachten vooraleer het studieaanbod aan te passen. Deze handelwijze ondermijnt het vernieuwend concept, waarbij de cluster “dier” al vanaf de tweede graad wordt uitgehouden. De raad neemt hiervan akte en houdt met deze nieuwe wending rekening in zijn advies over de invulling van de derde graad.

3 Uitgangspunten

3.1 Algemeen

- De overheid doet een bottom-upvoorstel: een tweede graad waarin leerlingen gemeenschappelijke, voorbereidende en niet-gespecialiseerde competenties verwerven en een derde graad met enerzijds zuiver specifieke arbeidsmarktgerichte competenties (BSO), en anderzijds arbeidsmarktgerichte competenties gecombineerd met competenties gericht op een doorstroming naar het hoger onderwijs (TSO). Het vermelde Vlor-advies van april 2007 hanteert een top-downbenadering, vertrekkend vanuit een eigen voorstel van kwalificaties. Het eindresultaat voor de derde graad is een conceptueel kader met drie clusters (natuur en groen, plant, dier). De raad poogt in dit advies deze twee benaderingen met elkaar te verzoenen en tekent een concept uit dat enerzijds rekening houdt met de instroom vanuit een brede tweede graad en anderzijds een koppeling voorziet met de beroepskwalificaties van “natuur en groen”, “plant” en “dier”.
- In het Vlor-advies van 24 april 2007 wordt de tweedeling BSO-TSO in vraag gesteld. De raad stelt in dit advies: *“Het onderscheid tussen TSO en BSO is echter niet meer relevant wanneer men de opleidingen beter afstemt op de gevraagde arbeidsmarktgerichte en/of doorstroomgerichte kwalificaties. Deze kwalificaties zullen immers determinerend zijn voor het bepalen van de opleidingen en de opleidingsinhouden.”*³
De overheid gaat hier niet in mee en stelt 2 leerwegen voor: een zuiver kwalificatiegerichte opleiding (BSO) die rechtstreeks voorbereidt op de arbeidsmarkt en een doorstromings- en kwalificatiegerichte opleiding met een technisch-wetenschappelijk karakter (TSO). In afwijking van zijn advies van 24 april 2007, formuleert de raad daarom onderstaand advies voor de uittekening van de derde graad, binnen de huidige regelgeving. Hij adviseert dus opleidingen zowel in het BSO als in het TSO.
- Zoals vermeld, heeft de overheid *paardrijden en –verzorgen* in de tweede graad van het BSO opnieuw erkend. De raad gaat ervan uit dat deze studierichting in de derde graad behouden blijft. *Paardrijden en -verzorgen* (en *Manègehouder-rijmeester* in het derde leerjaar) vallen daarom buiten het voorwerp van dit advies. Dezelfde argumentering geldt voor *Biotechnische wetenschappen* (tweede graad TSO): ook hier veronderstelt de raad dat deze studierichting in de derde graad behouden blijft.
- De raad stelt dat bij de hertekening van de derde graad de scholen een ruime autonomie zouden moeten krijgen om zich te profileren binnen het kader van de

³ Vlor, Raad Secundair Onderwijs (2007), Advies over het studieaanbod in het voltijds gewoon secundair onderwijs, 24 april 2007, blz. 44

geldende programmatieregeling en rekening houdend met eventuele interne procedures.

3.2 De kwalificaties als referentiekader⁴

Zoals eerder gesteld houdt de raad rekening met een top-downvisie bij de uittekening van de derde graad. Bij gebrek aan een kwalificatie-ordening en voldoende goedgekeurde beroepscompetentieprofielen⁵, ontwikkelde de Vlor in zijn advies van 24 april 2007 een voorstel van mogelijke kwalificaties. Naar aanleiding van dit advies werd het voorstel van mogelijke kwalificaties in de sectorcommissie Land- en tuinbouw en in nauw overleg met de (deel)sectoren verfijnd. Vervolgens werd de link met het onderwijsveld gelegd. Het resultaat is een matrix waarin voor de drie clusters competenties geformuleerd worden op twee niveaus: een set kerncompetenties gecombineerd met gespecialiseerde competenties.

cluster	kerndeel	gespecialiseerde delen
Natuur en groen ⁶	Groenvoorziening	Natuur- en landschapsbeheer
		Boomverzorging
		Tuinaanleg en –onderhoud
Plant	Plantenverzorging	Gespecialiseerde teeltenverzorging
		Bloemen- en plantendecoratie
		Gespecialiseerde dierenverzorging
Dier	Dierenverzorging	Gespecialiseerde veeverzorging
		Paardenhouderij

3.3 Competenties in de tweede graad

GO!, POV en VVKSO hebben zich geëngageerd om een set van gemeenschappelijk vastgelegde kerncompetenties in de leerplannen van de tweede graad op te nemen. Het verwerven van deze competenties garandeert een vlotte doorstroming naar de derde graad, welke keuze de leerling ook maakt (met uitzondering van *Biotechnische wetenschappen* in het TSO). Dit geldt ook indien de leerling na de tweede graad voor een andere school kiest.

⁴ Vlor, Raad Secundair Onderwijs (2007), Advies over het studieaanbod in het voltijds gewoon secundair onderwijs, 24 april 2007, blz. 42

⁵ De SERV ontwikkelde tot op heden de volgende beroepscompetentieprofielen: boomverzorger, hovenier aanleg parken en tuinen, hovenier onderhoud parken en tuinen, ploegbaas aanleg parken en tuinen, ploegbaas onderhoud parken en tuinen.

⁶ Zie punt 3.4

3.4 “Natuur en groen” tegenover “milieu”

De overheid hanteert naast “plant” en “dier” de component “milieu” in de tweede graad, terwijl de Vlor in zijn advies van 27 april 2007 daarvoor de benaming “natuur” gebruikt.

Centraal in deze discussie staan de begrippen “milieu”, “natuur” en “landschap”. De raad opteert voor de volgende omschrijvingen:

- milieu: het geheel van uitwendige omstandigheden die het welzijn van de bevolking in een gebied beïnvloeden, m.n. de toestand van de lucht, het water, de overheersende geluiden, ...
- natuur: alle structuren, omstandigheden en processen in het omringende milieu die zonder toedoen van de mens ontstaan zijn en al dan niet door de mens beïnvloed worden.
- landschap: de omgeving zoals de mens ze percipieert en zoals ze bepaald wordt door het geheel van (menselijke) activiteiten die er plaatshebben.

De raad is van oordeel dat bij de uitbouw van de derde graad “Milieu” niet als aparte studierichting kan bestaan. Een dergelijke, complexe opleiding viseert een leerlingenpopulatie met een sterk wetenschappelijk-abstraherend vermogen, die sterk aanleunt bij het ASO-profiel.

Bovendien is de milieucomponent verankerd in *Biotechnische wetenschappen*. Deze studierichting heeft een zuiver doorstromingsgericht karakter en is gericht op de wetenschappelijke studie van levende materie (plant, dier, mens en milieu) en diverse toepassingen ervan. Wiskunde en toegepaste wetenschappen vormen de kern van de opleiding.

Plant-, dier- en milieutechnieken (tweede graad TSO) daarentegen houdt de studie in van de groei-, de ontwikkelings- en de commercialisatieprocessen van planten/gewassen en dieren. Vandaar dat de raad bij de uittekening van de derde graad de clusters “natuur en groen”, “plant” en “dier” als uitgangspunt gebruikt.

De raad onderstreept het belang van de milieucomponent in het studiegebied Land- en tuinbouw en pleit voor een pragmatische aanpak. Hij stelt voor om kerncompetenties “milieu” in alle studierichtingen in de derde graad in te bedden.

3.5 Ondernemingszin inbedden in alle opleidingen

De raad is van oordeel dat in alle studierichtingen van de derde graad BSO en TSO de leerlingen de mogelijkheid moeten krijgen om competenties in verband met ondernemingszin te verwerven. Hij wijst erop dat het hier over een elementaire kennis gaat en dat deze competenties erg beperkt zijn. Elementaire ondernemingscompetenties verwerven kan echter een stimulans zijn om een specifieke opleiding te volgen (bvb. het behalen van het getuigschrift over de kennis van het bedrijfsbeheer) of vervolgstudies aan te vatten, die nadien aanleiding kunnen geven tot het opstarten van een zelfstandige activiteit. Eenmaal zover zijn hulp aan startende ondernemers en een doorgedreven (sectorale) loopbaanbegeleiding absoluut een must.

Ondernemingszin omvat meer dan enkel het verwerven van competenties met de bedoeling een zelfstandige activiteit uit te oefenen. Ook werknemers moeten ondernemend zijn in de uitoefening van hun job. Zelfstandigheid, kwaliteitsbewustzijn, verantwoordelijkheidszin, zin voor initiatief, communicatievaardigheden en leergierigheid zijn sleutelvaardigheden die in alle studierichtingen van de derde graad moeten worden nagestreefd.

4 De invulling van de derde graad

4.1 Beroepssecundair onderwijs

4.1.1 Eerste en tweede leerjaar

Het BSO is zuiver taakgericht en heeft een onmiddellijke inzetbaarheid op de arbeidsmarkt als doelstelling. De leerlingen verwerven competenties uit één cluster die leiden tot een beroepskwalificatie in een bepaalde (sub)sector, zowel als zelfstandige als in dienstverband. De raad merkt op dat de competenties in het eerste en tweede leerjaar, hoewel ze binnen een cluster specifiek zijn, toch vrij ruim opgevat worden. Het volgen van een derde leerjaar is daarom sterk aan te raden, omdat hier een doorgedreven specialisatie in een bepaalde subsector wordt beoogd. Ook in het BSO worden competenties m.b.t. ondernemingszin verworven.

De raad stelt, naast *Paardrijden en –verzorgen*, 5 studierichtingen voor in de derde graad BSO:

1 Dierenzorg

In deze studierichting ontwikkelen de leerlingen competenties om als beginnend dierenverzorger aan de slag te gaan. Dit betekent dat ze opdrachten van hun directe leidinggevende in verband met dierenzorg zelfstandig kunnen uitvoeren. Het betreft in de eerste plaats opdrachten in verband met het herkennen, benoemen, kweken, verzorgen, observeren, hanteren, voederen en huisvesten van zoogdieren, vissen, reptielen en amfibieën en vogels die behoren tot de groep van de hobbydieren.

Leerlingen kunnen de verworven competenties ook transfereren en uitbreiden naar dieren die in dierentuinen worden gehouden of dieren die in de vrije natuur leven. Bij het werken in een asiel, pension, kennel of op een kinderboerderij ligt het accent op de verzorging van de dieren. Daarbij is er ook aandacht voor gedragsproblemen bij dieren.

In de opleiding wordt ook aandacht besteed aan communicatieve vaardigheden met oog op het contact met het publiek en de samenwerking met vrijwilligers.

2 Groendecoratie

Deze studierichting richt zich tot leerlingen die een ruime interesse hebben voor groen en het gebruik ervan voor decoratiedoeleinden. Deze opleiding bereidt leerlingen voor op tewerkstelling m.b.t. bloemschikken en -binden, decoratie met sierplanten in binnen- en buitenruimten, plantenverhuur, als adviseur in een tuincentrum, enz.

De technische en praktische opleiding omvat het productieproces van vooral sierteeltgewassen en het gebruik van de gekweekte planten als decoratie en het ontwerp en onderhoud van creaties.

Een economisch luik binnen de opleiding bereidt de leerlingen voor op het leiden van een eigen kleinschalig bedrijf. Er gaat ook aandacht naar de omgang met klanten en publiek.

3 Landbouw

In deze studierichting worden de leerlingen voorbereid om als beginnend bedrijfsverzorger te werken in diverse soorten landbouwbedrijven. De huisvesting, het voederen en de verzorging van dieren vormt de kern van de opleiding. Verder leren ze akkerbouwgewassen onder begeleiding verzorgen, verwerken en commercialiseren. Ook leren ze courante machines op een landbouwbedrijf besturen en gebruiken.

De vorming schept ook mogelijkheden om als technisch medewerker te werken in bedrijven die gespecialiseerd zijn in de verkoop en de verwerking van landbouwproducten of de toelevering van grondstoffen, proefcentra en openbare diensten.

4 Natuur- en groenbeheer

Deze studierichting is gericht op leerlingen met een ruime interesse voor de natuur. Zij leidt op tot tewerkstelling in de dienstensector, meer bepaald in het segment groen- of natuurbeheer.

Inhoudelijk verwerven de leerlingen een basis van ecologie ter ondersteuning van de werken die ze uitvoeren. Zij kunnen een aantal biotopen van elkaar onderscheiden op basis van de heersende biotische en abiotische factoren.

Zij hebben een ruime kennis van wilde fauna en flora. Bovendien weten zij een aantal planten te verzorgen in het kader van bvb. een aanplant of een natuurinrichtingsproject. De leerlingen leren beheersmaatregelen uitvoeren om natuurwaarde of biodiversiteit te verhogen en begrijpen de noodzaak ervan. Ook verwerven ze competenties m.b.t. het uitvoeren van werkzaamheden in functie van de inrichting, het beheer en onderhoud van een groter domein of parkgebied.

5 Tuinbouw en groenvoorziening

Deze studierichting is enerzijds gericht op tewerkstelling in de tuinbouwproductie en anderzijds op tewerkstelling in de dienstensector, specifiek binnen het segment van de groenvoorziening: tuinaanleg en -onderhoud, aanleg en onderhoud van openbaar groen en recreatiedomeinen en dit zowel in de privésector als bij openbare diensten.

De technische en praktische opleiding omvat het productieproces van tuinbouwgewassen en het gebruik van deze planten in de groenvoorziening. Ook het gebruik en de verwerking van "dode materialen" (verhardingen, omheiningen, ...) komen aan bod.

4.1.2 Derde leerjaar

De raad stelt, naast *Manègehouder-rijmeester*, 10 specialisatiejaren voor die zich richten op een specifieke functie binnen een subsector. Er zijn twee nieuwe specialisatiejaren: *Aanleg en onderhoud van sport- en recreatieterreinen* en *Boomverzorging*. De overige zijn bestaande opleidingen (4) of omvormingen (4) ervan. De omvormingen zijn ingegeven door een betere afstemming op de economische realiteit.

1 Aanleg en onderhoud van sport- en recreatieterreinen

De toenemende aandacht voor vrijetijdsbesteding en recreatie in onze samenleving heeft o.a. een stijgende vraag naar sport- en recreatieterreinen tot gevolg. Dit nieuwe

specialisatiejaar focust dan ook op de aanleg en het onderhoud van dergelijke voorzieningen en anticipeert op de groeiende vraag naar werkrachten in deze subsector. De opleiding legt zich voornamelijk toe op de aanleg en het onderhoud van greens, grasvelden voor sport- en recreatiedoeleinden (bvb. voetbalvelden), het onderhoud van machines, enz. Het beheer van golfterreinen vormt een belangrijk pakket in deze opleiding.

- 2 Agro-economie
Omvorming van het huidige *Agromanagement*.
- 3 Bloemsierkunst
Bestaande opleiding.
- 4 Boomverzorging
Deze nieuwe opleiding omvat de zorg en het onderhoud van parkbomen, straat- en laanbomen en bomen beschermd in het kader van monumenten en landschappen. Naast aanplanten, snoeien, rooien en vellen van bomen komen technieken als verankeren, visuele boomcontrole, groeiplaatsverbetering, behandelen van aantastingen, enz. uitvoerig aan bod. Er wordt ook ruim aandacht besteed aan de beheersing van klimtechnieken en aan de veiligheidsvoorzorgen die cruciaal zijn binnen deze subsector.
- 5 Bosbouw en –beheer
Omvorming van het huidige *Bosbouw*.
- 6 Gespecialiseerde dierenverzorging
Bestaande opleiding.
- 7 Land- en tuinbouwmechanisatie
Bestaande opleiding.
- 8 Tuinbouwproductie
Omvorming van het huidige *Tuinbouwteelten*.
- 9 Tuinaanleg en –onderhoud
Omvorming van het huidige *Groenbeheer en -verfraaiing*.
- 10 Veehouderij en landbouwteelten
Bestaande opleiding.

4.2 Technisch secundair onderwijs

4.2.1 Eerste en tweede leerjaar

De raad stelt dat de derde graad TSO in het studiegebied Land- en tuinbouw een overwegend doorstromingsgericht karakter moet krijgen en sterk wetenschappelijk georiënteerd moet zijn. Naast een zuiver doorstromingsgerichte opleiding (*Biotechnische wetenschappen*) staan drie opleidingen die eerder op doorstroming naar vervolgonderwijs gericht zijn dan op de onmiddellijke inzetbaarheid op de arbeidsmarkt:

- *Diertechnische wetenschappen*,
- *Natuur –en groentechnische wetenschappen*,
- *Planttechnische wetenschappen*.

Deze 3 opleidingen bestaan uit een technisch-wetenschappelijk gerichte stam, die tot een van de drie clusters behoort en een optioneel deel. Het optionele deel kan enerzijds verdiepende competenties uit dezelfde cluster bevatten of anderzijds competenties uit een andere cluster omvatten. In het laatste geval moet er wel een inhoudelijke band zijn (bvb. de inbedding van landbouwtechnische competenties in *Planttechnische wetenschappen* en *Diertechnische wetenschappen*).

De competenties worden verworven in het licht van een of meerdere contexten. De toepassing binnen een bepaalde context mag de transfer van de verworven competenties naar een andere context of setting in het werkveld niet in de weg staan. De geboden flexibiliteit mag echter de kwaliteit van de opleiding niet fnuiken. De basis van elke studierichting (= de stam) wordt daarom door een welomschreven set van kerncompetenties gevormd.

Dankzij de synergie tussen de stam, het optionele deel en de gebruikte contexten kunnen deze opleidingen anticiperen op de wijzigende noden van de arbeidsmarkt.

4.2.2 Derde leerjaar

Het plan van de overheid om de specialisatiejaren TSO in het toekomstige HBO₄ onder te brengen, mag in geen geval een voorwendsel zijn om nu geen specialisatiejaren TSO op te richten. De raad baseert zich op de huidige regelgeving en stelt twee opleidingen voor. Deze opleidingen zijn een omvorming van de bestaande specialisatiejaren.

Agro- en groenbeheer

Deze sterk economisch gerichte opleiding is een omvorming van *Bedrijfsleiding land- en tuinbouw*. Zij diept de competenties “ondernemingszin” uit die in de derde graad worden verworven (zie 3.5). Een grondige kennis van bedrijfsbeheer, agro-administratie, agro-economie, enz. vormt de basis van deze opleiding. De leerlingen worden opgeleid tot zelfstandig ondernemer of het vervullen van een middenkaderfunctie in een bedrijf.

Agro- en groenmechanisatie

Deze opleiding vervangt *Landbouwmechanisatie* en omvat de studie van de technische aspecten van mechanisatie in de verschillende clusters. Naast het bedienen, het afstellen en het onderhoud worden ook de onderliggende mechanisatieprocessen bestudeerd (in het kader van een feilloze werking van de machines). De raad vindt dat deze studierichting een

duidelijke plaats heeft in het studiegebied Land- en tuinbouw omwille van de specificiteit van het machinepark en de typische werkomstandigheden.

5 Samenvattend

5.1 Derde graad BSO

De raad opteert, naast *Paardrijden en –verzorgen* (eerste en tweede leerjaar) en *Manègehouder-rijmeester* (derde leerjaar) voor de volgende studierichtingen:

eerste en tweede leerjaar	derde leerjaar
1. Dierenzorg	1. Aanleg en onderhoud van sport- en recreatieterreinen
2. Groendecoratie	2. Agro-economie
3. Landbouw	3. Bloemsierkunst
4. Natuur- en groenbeheer	4. Boomverzorging
5. Tuinbouw en groenvoorziening	5. Bosbouw en –beheer
	6. Gespecialiseerde dierenverzorging
	7. Land- en tuinbouwmechanisatie
	8. Tuinbouwproductie
	9. Tuinaanleg en –onderhoud
	10. Veehouderij en landbouwteelten

5.2 Derde graad TSO

De raad opteert, naast *Biotechnische wetenschappen* (eerste en tweede leerjaar) voor de volgende studierichtingen:

eerste en tweede leerjaar	derde leerjaar
1 Diertechische wetenschappen	1 Agro- en groenbeheer
2 Natuur –en groentechnische wetenschappen	2 Agro- en groenmechanisatie
3 Planttechnische wetenschappen	

De raad keurde dit advies unaniem goed op 13 november 2008.

Johan Van Ransbeek
secretaris

Patrick Weyn
voorzitter